

31099.

ВИПУСК Ч. 2.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА БІБЛІОТЕКА ПЕРЕМОГИ

Biuro Prasowe Prokuratury Okręgu V. we Lwowie
Wzemplars urzęd. przedłożona dnia 1 / VII 1936
godz. 7 ~~СТЕПАН ВОЛИНЕЦЬ~~ наклад 500

ДЕМОКРАТІЯ БЕЗ МАСКИ

(На основі Р. Міхельса).

ЛЬВІВ, 1936.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „БАТЬКІВЩИНА“ МІР. М. ДЗІОБА
У ЛЬВОВІ.

THE NATIONAL ARCHIVES
COLLECTIONS

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

100-100000-100000

06 10 31099 30.177 1/2

ВИПУСК Ч. 2.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА БІБЛІОТЕКА ПЕРЕМОГИ

СТЕПАН ВОЛИНЕЦЬ

1682

ДЕМОКРАТІЯ БЕЗ МАСКИ

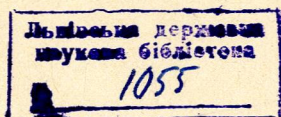
(На основі Р. Міхельса).

Львів, 1936.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „БАТЬКІВЩИНА“ МІР. М. ДЗЬОБА
У ЛЬВОВІ.

3537.

Слова: Liberté, Egalité, Fraternité (вільність, рівність, братерство) можна сьогодні знайти що найбільше як написи над входовими брамами французьких тюрем.

Щодня ми є свідками небуденної комедії. Ми чуємо і бачимо прекрасне для нашого ока і уха лицедійство. Виконавці в пишних з далека строях, гарні виглядом, на тлі чарівних для ока, чудово розмальованих декорацій, з широким жестом і патетичним тоном виголошують зворушливі, високопарні тиради.

Але коли лицедійство скінчилось і впала заслона, по ньому залишається якийсь несмак, якийсь немилий осад на душі.

Нас тягне туди за заслону, за лаштунки, де скрились лицедії. Ми хотілиб розвіяти це неміле вражіння у безпосередній зустрічі із лицедіями, із тим чарівним світом, що його ми щойно бачили.

Заходимо й стоїмо остовпілі. Що це? Де ділись наші герої, що оце їхньою грою ми перед хвилиною так захоплювались.

Ізнявши з себе блискучі строї й перуки, стерши з лица красило, перед нами стоять згорблені, зі змученим і вилялим лицем люди.

А лаштунки? Які ж вони безнадійно сірі із того боку, противного від глядача.

Згодом починаємо уважніше розглядатись і помічаємо цікаві особи і речі.

Оце діловиті, ніколи очима глядачів не бачені закулісні люди: фризієри, перукарі, гардеробщики і бутафорщики, режисери, інспіцієнти і суфлери. Дальше машиністи, що уставляють лаштунки і спеціалісти від світляних ефектів, що разом створюють у вечері, підчас вистави, казковий світ із гри красок і світла.

А оце ціла складна залаштункова машинерія, ціла си-

стема шнурів і бльоків, ціла система різних електричних сполучень, ціла система різних підойм і площин.

Ми спам'ятуємось. Ми здатні вже робити деякі порівняння.

Чарівне лицедійство, в дійсності ж плитка і глупа фарса, що її щодня ми можемо оглядати на сцені життя, — це звичайно голосно реклямовані виступи підтоптаной вже прімадонни: — демократії, та її постійного партнера: — партійництва.

Щоб спокійно і з пожитком для себе оглянути залаштунковий світ тих демократично-партійницьких лицедійств і фарс, нам обов'язково треба досвідченого і доброго чічероне-проводжатога. Без нього ми скоро загубилися б у лабіринті того світу. Беремо собі його в особі розумного і досвідченого професора-соціолога Роберта Міхельса, автора великої наукової студії під наголовком: „До соціології партійництва в модерній демократії“ та вибираємось з ним оглядати лаштунки й цілу складну машинерію сучасної демократії й партійництва.

Шановний професор базельського і туринського університету переводить у своєму творі блискучу й глибоку аналізу тієї демократії і партійництва. Він не фашист, не комуніст, ані не анархіст, цебто не записаний ворог демократії. Навпаки він уважає демократію ще за найменше зло. Він вірить навіть у прихід якоїсь нової демократії на вищому щаблі розвитку.

Із надзвичайно багатого матеріалу, що ним оперує професор Міхельс вибрали ми лиш те найголовніше, що могло б цікавити українського читача.

У поданому нижче рефераті багато узагальнень, багато так би мовити альгебри. Коли український читач, під загальні альгебраїчні символи поспробує підкласти конкретні арифметичні числа зі свого оточення, дістане в багатьох випадках вірну картину нашої політичної і громадської дійсності.

ДЕМОКРАТІЯ.

Демократія і аристократія.

Спадкоємниця монархії, що базувалася на волі одиниці та існувала з Божої ласки, сучасна демократія прийшла до влади, спіраючись на зовсім протилежному принципі. Вона в теорії заперечує природні права одних панувати над другими. Перед законом, мовляв,

усі люди рівні і в засаді кожна людина має можливість досягнути найвищі щаблі соціальної драбини, як теж найвищі уряди й почесті в державі.

Усі привілеї касуються. Рішає принцип особистої здібності. Це так в теорії. В дійсності ж демократія знищила справді старі, закостенілі форми аристократичного панування, але його елементи знаходяться ще і то передусім у найважливіших складових частинах сьогоднішнього політично-конституційного життя, побудованого на демократичних основах.

Принцип Демократія базується головню на принципі більшості, а на принципі мас завжди. Одначе в моменті, коли демократія приходить до влади, вона починає боятися маси. Вона починає боятися навіть своєї власної дитини, парламентаризму, і дбає про те, щоб вибори до парламенту відбувались як найрідше, та щоб його склад не був надто чисельний. Демократія не хоче спускати з припони пристрастей мас.

Сучасна демократія вміє собі давати раду з більшістями.

„Чисельна більшість може начеркувати загальні напрямні поступовання. Все інше, тактично важніше, робить меншість або кілька провідників. Часом 3 людей веде політику від імені цілої партії“*).

Парламентарний характер демократії. Ціла політична діяльність сьогоднішніх демократичних партій зводиться до того, щоб дістатись до парламенту. Демократичні провідники, які спочатку нібито неохочі до парламентарної праці, стають вкінці професійними парламентаристами. Вони віддаються чим раз більше від своїх виборців. Набравши деякого фахового знання, вони робляться необхідними. Вони дбають про те, що б їх вже постійно вибірали, дбають про те, що б стати незаступними з огляду на свої компетенції. І це власне парадокс демократії, що вона мусить віддавати владу в руки людей, які опісля топчуть демократичні засади.

До дальших парадоксів належить те, що там де до рішення потрібне спеціальне знання, а для виконання постанови

---

*) Усі цитати, якщо при них не подано іншого джерела, взяті із наведеної книжки.

авторитет, усюди там треба чогось у роді диктатури, отже відхилення від принципів демократії.

„Демократія є з усіх буржуазних уладів найгірша. Республіка, що в ній мусимо бачити найвищу форму міщанської демократії, пересякнута, по словах Прудона, в найвищій ступні душком отого дрібничкового фанатичного правління, якому здається, що йому безкарно все увійде, і що на оправдання свого деспотизму має під рукою все готовий викрут, мовляв, ділає в інтересі загалу“.

Фразеологія і демагогія. Демократична організація, що серйозно думатиме про захоплення влади, мусить уподібнитись до держави, якої власть спірається на два основні філяри: на авторитет і дисципліну. Але тоді перестає вона бути демократичною організацією, мимо демократичної фразеології.

Взагалі ж демократія дуже багата на слова. На її ґрунті виросла блискуча по формі, але беззмістовна демагогія, що в цвітистих, повних сантиментальности словах розпливається над стражданнями люду.

Демократія дуже багато деклямує про суверенність народу визволеного зпід влади абсолютних володарів та про велике щастя того народу, що він при демократії може сам вибирати собі своїх представників, може сам впливати на такий чи інший склад і характер влади. Тимчасом „суверенний нарід“ замість одного короля, вибірає собі цілу низку малих короликів.

Нездатний до того, що б виконувати свою владу над державою свobodно і самостійно, цей „суверенний нарід“ дає собі легко своє основне право сконфіскувати, бо воно кінець-кінців зводиться до того, що нарід час до часу може собі вибрати нових панів.

До якого абсурду доходять часом демократичні вибори свідчить такий факт, що на

„масовім“ мітингу республіканської партії в Орегоні (Півн. Америка) 5 присутніх вибрало аж 6 делегатів. В іншому місці 3 присутніх вибрало 11 делегатів“.

Представники і заступники народу. Представники народу, діставши в свої руки владу, стараються негайно її за собою закріпити, розбудувати і поширити, та увільнити її від надто великої контролі і впливу „суверенного народу“.

Заступати, репрезентувати — це значить виявляти збірну волю у індивідуальній волі представника. Це можливе в поодиноких випадках при простих і точно означених питаннях, — от коли йде про представництво одної нації перед другою, або коли час тривання представництва короткий.

Довший час представництва перемінюється вже в панування представників над тими, яких вони представляють.

Коли такі представники ще з кимнебудь числяться, то хіба з так званими *grands electeurs* — *pezzi grossi* цебто з впливовими через своє економічне, чи суспільне становище особами або олігархіями, — бо як каже Г. Г. Уелз: „виборча система віддає попросту всю силу в руки найбільш спритних виборців“.

ПАРТІЯ.

„Pars“ не Невідродна дитина демократії це сучасне партійництво. Політичні партії в демократичнім устрою це ті інструменти, що при їхній допомозі різні відламки демократії борються за вплив і владу в державі і суспільстві.

Демократичні політичні партії люблять утотожнювати себе з цілим світом, або щонайменше з загалом своїх співгромажан. Люблять вони виступати в їх імені та проголошувати боротьбу в імені загалу. Тимчасом партія це розпорошення, це частина, не цілість народу, це обмеження, це розщеплення, це „парс“ не „тотум“.

Партії і парламентаризм. Судьба сьогоднішніх демократичних партій тісно звязана з сучасним парламентаризмом. Всяка парламентарна невдача, чи невдача при виборах бе по престижу партії. Характер поодиноких демократичних партій найяскравіше позначається при виборах, при ловлі виборців і при ловлі членів партії з поміж маси.

Партійництво і принципи. Йдучи до виборів, або збираючись вербувати нових членів, демократичні партії стають на котурни, роблять із себе борців за високі ідеали, за великі принципи. Тимчасом в сучасних демократичних партіях боротьба за великі принципи стала попросту неможлива. Різниця думок, якщо вони повстають в доні такої партії, вирішуються не в площині теоретичної боротьби, а переходять в особисту лайку. Опісля як кінчається лайка, різниці непомітно зникають з поверхні.

„Зі зростом партійних організацій стає в них боротьба за великі принципи неможлива. Бачимо, що в сучасних демократичних партіях великі різниці думок чимраз менше вирішуються шляхом принципової теоретичної боротьби а радше доводять вони до особистих сварок і нападів, що по якомусь часі непомітно зникають і притихають“.

Політичні демократичні партії з органів боротьби за великі колись демократичні ідеї перемінились в організації, що стали самі для себе ціллю. В процесі розросту партії, вирости в ній установи, що їх завданням було вможливити правильний хід партійної машини. Згодом ті установи починають набирати більшої ваги ніж сама партія.

Чисельно великі демократичні партії поволи зрікаються або фальшують усякі свої надто для держави небезпечні теорії, щоб лише зберегти організацію. Отже залишається організація для організації.

Така організація ідейно демобілізується. Вона тратить політичний розмах. Стає отяжіла й лінива, і то не лише в діянні, але й у думках. Її стратегія — це стратегія Фабія Кунктатора. Тактика, колись офензивна, перемінюється в чисто оборонну, обчислену на те, щоб захистити найцінніші і найвигодніші позиції. Дуже часто така партія перемінюється в звичайне підприємство і підлягає тоді усім законам підприємства. Одиноким авторитетом для неї стає тоді фаховість. Тоді така партія хоче спокою.

„Партійна організація із засобу до цілі стає сама для себе ціллю. Орган осягає перемогу над цілим організмом. Установам, що спершу були призначені на те, щоб забезпечити (правильний) хід цілої партійної машини, забезпечити підпорядкування одних членів другим і їхню взаємну співпрацю — тим установам надається помалу більше значіння, ніж навіть роботоздатності цілої машини взагалі.“

Найвищим законом партії стає тенденція вистерігатись усього, що могло б загрожувати зверхнім формам організації. Примушена до оборони така партія зречеться радше цінної, добутої колись позиції і старих своїх прав, ніж важиться вжити проти офензиви противника таких оборонних засобів, які могли б її „компромітувати“.

Враз із ростом бажання спокою тратить така партія свої революційні трійливі зуби і перемінюється у спокійну консервативну партію, яка, що правда, час до часу послуговується ще

революційною термінологією, але в практиці що найбільше сповняє задачу конституційної опозиції.

Існує внутрішній зв'язок між зростом партії та зростом її обережності і боязкості в політиці. Партія, що їй постійно грозить небезпека зі сторони держави й що її існування залежить від держави, — розбудувавшись, починає з острахом уникати всього, що могло б противну сторону надто дратувати. В разі потреби злагіднюється й затирається навіть надто гостра партійна теорія, коли цього вимагає добро організації. Організація стає усім, стає самотнім життєвим нервом“.

Також не треба забувати, що ніякий уряд не занедбав ніколи того, щоб при допомозі секретних фондів (ухвалених нота бене народнім представництвом) поспробувати дещо виправити неприхильне відношення до себе представників надто гострого на слова й ворожого урядові табору. Заступництво інтересів організованих мас такою партією стає тоді очевидно звичайною, пустою фразою.

Інтереси мас і інтереси партії. В демократичній партії не мусять покриватися інтереси організованих мас з інтересами партійних бюрократів. Консервативні інтереси бюрократії можуть в певній політичній ситуації вимагати оборонної або навіть назадняцької політики, тоді коли інтереси тих мас вимагають політики сміливого наступу.

„СУВЕРЕННА МАСА“.

Щоб зрозуміти складну машинерію сьогоднішніх демократичних політичних партій та пізнати їхню суть і їх правдиве обличчя, треба приглянутись ближче взаєминам між масою і демократичними вожаками, що власне вирости на ґрунті демократично настроєної маси.

Масові зібрання і бесідник. Маса підлягає певним законам масової психології. В першу чергу маса потребує проводу.

„На зустріч бажанню маси, щоб її вести, і на зустріч її безвладній байдужності йде природний голод влади у вожаків. Технічно кожен розвиток демократичної олігархії прискорюється ще загальними людськими прикметами. Те, що започаткували вимоги організації, адміністрації, стратегії, закінчується вимогами психології“.

Маса нездатна до ніякого самостійного почину. Масові народні зібрання не в силі серйозно обдумати, чи обговорити якийсь предмет. Це доказана річ, що масові зібрання і то навіть зібрання вибраних делегатів, ухвалюють на партійних з'їздах резолюції, яких вони ніколи не ухвалили б на зібраннях, що не перевищують 50 приявних.

„Суверенні маси“ не в силі ухвалити щонебудь, що виходило б від них самих.

Маса піддається добрим бесідникам*). В такім добрім бесіднику, що завдяки своєму талантові промовця вже стає кандидатом на вожака, маса подивляє себе саму. Він говорить і обіцяє ділати в імені маси.

Виборча маса. Влада маси механічно й технічно неможлива. Вона може її виконувати лиш через вибранців. І от з маси, що прислуховується промовцеві й оплескує його, перемінюється вона у виборчу масу.

Ця маса вже цілковито безсильна. Із закінченням виборчого акту кінчиться влада виборчої маси над її вибранцями. Тепер вибраний починає сам робити історію.

Маса консервативна. Раз признаних провідників не любить вона змінювати. Вона хоче почитати своїх вождів. У своєму примітивному ідеалізмі маси відчувають потребу земних божків, до яких привязуються з тим гарячішою любов'ю, чим твердіше мають життя. Маса буває безкритична. Вона приплескує усім політичним зигзакам, що їх роблять признані нею вожаки.

Маса безвладно байдужа. Вона прагне, щоб нею проводити. Назустріч тому йде бажання влади вожака. В тому моменті та на тім ґрунті родиться вожак демократичної маси.

ДЕМОКРАТИЧНІ ВОЖАКИ.

Варто прослідити процес народження і характер демократичного вожака.

„Вожак, що є одною із молекул маси, вилонюється з маси. Це діється здебільша несвідомо, без думки про те, куди заведе його вожацький інстинкт, без ніяких побічних особистих цілей. Виростає він понад рівень маси може тому, що бистріше доба-

---

*) Засяг впливу бесідника обмежений. Природники твердять, що голос бесідника із найсильнішим горлом вистарчає найбільше для зібрання, де є 10 тисяч людей.

чує загальні цілі, що його бажання й почування пристрасніші. Виростає він завдяки більшому напруженню своєї волі, великій внутрішній відосередковій силі своєї індивідуальності, більшому внутрішньому теплу, своїй любові ближніх“.

Хто імпо- Маса чарує талант промовця, гарний зовнішній
нує масі? вигляд, тверда воля і вища освіта, вкінці теж і слава. Масі імпонують різні фахівці і спеціалісти від політики. Такі спеціалісти знають передусім штуку вести збори і укладати порядок нарад. Вони уміють коли треба проводити гострі чи опортуністичні рішення. Уміють усувати з дискусії усякі гострі спірні точки. Уміють змушувати ворожо настроєну більшість голосувати так, щоб з того голосування можна добути для себе політичну користь, або взагалі не допустити цю більшість до голосу і т. д. і т. п.

Таких людей маса найрадіше висилає як своїх представників і делегатів до різних демократичних установ.

Делегати і пред- Коли таке представництво триває довший
ставники як неза- час, із нього поволі родиться сталий про-
ступні. від, який грозить димісією, або навіть ре-
пресіями коли його хочуть відкликати.

Сильні і визначні провідники, як Бісмарк чи Ляссаль, погрозою димісії просто тероризували тих, від кого були залежні, знаючи, що вони незаступні. Незаступність деяких провідників має джерело в їх вищій освіті й некомпетентності мас. Іноді не можна усунути партійного вожака-лідера, щоб не дискредитувати партії чи організації на зовні.

Парлямен- Верхівка демократичних вожаків складається
таристи. сьогодні майже виключно з парламентаристів.

Парляментарні вожаки стараються вмовити в масу, що найважливіші бої за справи тієї маси ведуться власне на терені парламенту й тому не треба тим парламентарним стратегам і тактикам ставити ніяких перешкод і робити труднощів.

Становище парламентарних представництв демократичних партій це дуже часто „супрема лекс“ у переважних справах партії.

Маси вистерігаються надто гостро критикувати своїх парламентарних вожаків, а усяку легку критику, чи хоча б її зачатки, ці вожаки гостро осуджують і звичайно легко здавлюють.

„Вийшовши з виборчої урни, вибранець не терпить ніякого спротиву. Тому що (у своєму переконанні) він уосіблює більшість народу, вважає він усяку опозицію проти себе недемократичною. Демократичний вождь вибраний народом вважає себе навіть непомильним, бо виконуючи волю мільйонів своїх виборців, він не може зробити ніякого промаху“.

Раз вибрані до парламенту парламентаристи не придержуються звичайно ухвал масових зібрань своїх партій відносно парламентарної політики і без ніяких вагань ломлять ті ухвали. Мало того. Вони виявляють тенденцію обмежувати круг питань, що їх має рішати партійний з'їзд.

„Коли модерним вождям партій закинути недемократичну поведінку, тоді вони відповідають приблизно так: „поки маси нас вибирають і перевибирають на своїх вождів, до того часу ми — це законний вияв на зверх волі тих мас і покриваємось з ними“.

„В старій аристократії говорилося, що ніхто не сміє спротивлюватись приказові володаря, бо хто це робить, противиться волі Божій. В сьгоднішній модерній демократії говориться, що ніхто не сміє спротивлятися приказам демократичних олігархів, бо тоді грішить він проти себе самого, тоді він виступає проти своєї власної волі, яку добровільно переніс на вибраного собою заступника. Таким чином він власноручно валить принципи демократії.

„Вождство в демократії буде своє право на командування на фікції демократичної всесильности маси. Кожний партійний урядовець поставлений на своє місце масою і його доля залежна (якбутьоби) від доброї волі маси. Одначе в практиці це виглядає трохи інакше. Якщо вже не сам вибір то у всякому разі перевибір вождів масою відбувається при допомозі таких методів і під такими сильними суггестіями з гори, що свобода рішень в великій мірі обмежена.

Демократична система обмежує по суті право маси до того, щоб у відповідному часі вибрати собі своїх панів, яким по виборах мусять бути послухні.

Завдяки тому у вождів демократичних партій витворюється усюди подібний спосіб думання. Вожаки вимагають від мас послуху й по можливості німого приймання і виконання усіх розпоряджень з гори. Вони з часом не в силі зрозуміти, як можна критикувати розпорядки найвищих партійних властей,

бо їм здається, що вони стоять понад критикою своїх партійних товаришів, цебто понад партією“.

Парляментарний провід часто перетворюється у замкнене в собі солідарне тіло, що протиставиться навіть партії, яка його до парламенту вислала. При цьому необхідно тямити, що у кожному парляментарнім представництві є теж ієрархічний поділ на провідників і рядовиків.

Таким чином „заступники народу“ в почутті своєї незаступности перемінюються зі слуг народу у його володарів.

„Вибраний вождь завдяки демократичному процесові свого вибору вважає себе виразником збірної волі і тому схильний вимагати від свого оточення далеко більше послуху і підчинення своїй волі, ніж вимагає уроджений провідник аристократії“.

Вожаки, що самі себе вибирають. Поволі витворюється в демократії такий стан, що круг людей, який кермує демократичними партіями, устійнюється, стає стабільний.

Старі провідники такі певні, що їх знову виберуть до різних партійних установ, що кажуть друкувати готові списки виділів і різних центральних комітетів, на яких красуються їхні призвища.

У Франції є звичай вибрати Ц. К. соціалістичної партії (так зв. *Comité National*) через аклямацію. Соціалістичним вождям навіть не приходить на думку, що хтось з маси мігби мати якісь застереження що до когось із пропонуванних до Ц. К. Справу листи кандидатів до Ц. К. вже давно вирішили на різних комісіях, зложених із самих кандидатів, що самі себе назначили. Партійцеві залишається лиш омана, що то він когось вибрав.

На всякий випадок щоб мати вже цілковиту певність вибору, провідники відкладають вибори на сам кінець зібрання, тоді як всі потомлені й як багато учасників вже розіхалось.

Таким чином на горі відбувається добір вождів ними самими, а все те закривається демократичною демагогією.

Вожаки, що не даються скинути. У зударі між вождями і масами побіджують перші, якщо вони хоч трохи згідні між собою.

Дуже рідко вдається масі позбутися своїх злих провідників. Одні вожаки рятують других, а вчинок маси п'янують тоді як „злочин маси“.

Маса у боротьбі проти своїх злих провідників стає дуже часто перед фактом, що тих провідників боронять і піддержують усякі зовнішні сили, що з ними поза плечима мас вожаки встигли зговоритися. Дуже часто понад голови маси й проти її інтересів вожаки заключають договори з противником, а маси викричавшись на зібраннях у своєму безсиллі приймають це.

Картель Враз із відмежуванням від маси появляється у демократичних вожаків нахил поповнювати прогалини, що повстали в їхніх рядах не через вибір, а через добір, таж звану кооптацію з поміж близьких собі людей. Твориться неначе якийсь картель, а через його мур тільки небагато людей пройде.

Такі скартелізовані провідницькі центральні контролюють усі демократичні функції цілої організації. В першу чергу старі вожаки контролюють масу в тім напрямі, щоб вона не обдарувала їх такими колегами у проводі, яких вони собі зовсім не бажають.

Часом демократичні вожаки заключають між собою спеціальні договори що до поділу різних мандатів. Тоді буває так, що на відповідних зібраннях один вожак пропонує по черзі другого.

Суперники Та вожаки не можуть спокійно спочивати на й **аспіранти**. лаврах. Ворог не спить. Підносять голову різні суперники та аспіранти до влади.

Маса рідко скидає своїх вожаків. Роблять це інші нові вожаки. Коли вони слабші, вкрадаються в ласку маси через демагогію, трусливе згинання спини, брехню й облуду.

Заздрість за провідництво над масами штовхає старих вожаків до більш оживленої праці. Парляментаристи, бажаючи пригадати себе ласкавій пам'яті мас, виголошують довжезні промови, або викликають в парламенті бучі, бо це звертає на них увагу маси й подобається їй.

Це лише на деякий час відсуває небезпеку, що йде зі сторони нових охочих до влади в партії.

Коли не вдалась чоловіча атака, ті охочі запрягаються на разі до возу старих, щоб тим шляхом дійти до влади і обмежуються на разі лише до більш чи менш гострої опозиції.

Вожак, що в даній хвилині стоїть на чолі партії, кидають звичайно на адресу провідників опозиції закиди: вони, мовляв, некомпетентні, непокликані крикуни, розбивачі партії, демагоги й ошуканці. При цьому себе представляють як ви-

разників волі мас і в імені власне тих мас і демократії закликають збунтованих, щоб підчинилися їм.

Кожну нову опозиційну течію в партії старі вожаки стараються здискредитувати як демагогію, як спробу підкопати, а то й завалити партійну дисципліну або й цілу партію.

Старі вожаки, що в їх руках в даній хвилині знаходиться влада в партії, мають ту перевагу над опозиціонерами, що вони начебто виступають в обороні законності, а збунтовані маси й їхні нові вожаки діють незаконно й на них паде тінь незаконності. Магічне слово, що ним в таких випадках оперують загрожені у своїх позиціях старі вожаки — це загальне добро.

Коли опозиціонерів не можна залякати, тоді старі вожаки вживають старого випробованого способу. Просто, провідники опозиції дістають високі уряди й почесні в партії й таким чином стають нешкідливі.

З того видно, що шлях до влади нових вожаків дуже тяжкий. Він веде крізь тернину й різні перешкоди й лише доброзичливість мас влегче цей шлях.

По приході до влади демократичні опозиціонери стають подібні до здетронізованих „тиранів“, як один волос до другого. **Сьогоднішні революціонери стають завтра реакціонерами.**

Професійне вожацтво і його наслідки. Демократичні вожаки, що вилонюються з маси й зразу працюють безінтересовно неначе сповнюючи якесь побічне заняття, стають поволі професійними вожаками. За цим першим кроком слідує другий. Створення професійного вожацтва це лиш прелюдія до того, що родиться постійне й непорушне вожацтво.

Якщо вожаки дуже довго виконують свої провідницькі функції, то це не добре відбивається на їхнім моральнім характері. Маса їх розпещує й деморалізує, доводячи часто пошану аж до ідолопоклонства.

Свідомість влади, родить у вожака гордовитість, зарозумілість і деякі прикмети притаманні володарям. Чи це будуть прикмети добрі чи злі, це залежить від того, які з них дримають у грудях людини, що дістала владу у свої руки.

ПАРТІЙНА БЮРОКРАТІЯ.

Враз із стабільним і непорушним вожацтвом з'являється партійна бюрократія.

Провідництво в демократії будує своє право командування на фікції демократичної всесильності мас. Отже теоретично партійна демократія завдячує свою позицію прихильності маси. В дійсності справа представляється інакше.

Всесильність апарату. Чим більше поширюється і розгалужується партійний апарат, чим більше організація має членів, чим більше грошей в партійній касі, чим більшу пресу має організація, тим більше відходить на другий план влада народу, а росте всесильність виділів, управ і т. д.

Виборність сходиться на другий плян. Усі справи рішення в тіні різних комісій та підкомісій, де голос має фаховий політик, партійний платний функціонер, партійний бюрократ.

Демократія стає лиш пустою формою, яка з витвореним новим змістом має мало спільного. Усякі конгреси і зїзди складаються так, щоб на них попадали лише партійні бюрократи, або люди залежні в якийнебудь спосіб від проводу.

„Бюрократ легко починає вірити, що він краще визнається в потребах маси, ніж маса сама. Таке наставлення партійного бюрократа свідчить про його велику претенсіональність і зарозумілість“.

По своїй структурі і по своєму дусі модерна демократична партія уподібнюється до сучасної держави.

Ця держава потребує численної розчленованої бюрократії. Можна сказати, що інстинкт самозбереження модерної держави змушує її гуртувати біля себе та звязувати тісно зі собою якнайбільше число заінтересованих.

Staaterhaltend sind nur jene, die vom Staate viel erhalten.

(Держава держиться тільки тими, що багато одержують від держави).

„Держава переминюється в республіку урядовців, в якій вони самі є повноправними горожанами, тоді коли усі інші мимо своїх забезпечених конституцією прав в дійсності існують лише для того, щоб піддатись пануванню та покривати кошти апарату“.

Фінансова залежність апарату. Те саме буває з партіями. Сучасні демократичні партії стараються створити для себе можливо найширшу базу існування. Вони стараються узагальнити від себе фінансово якнайбільше елементів. З тих елементів родиться партійна бюрократія з усіма її злими сторонами: штреберством, згірдливім відношенням супроти тих, що на долі, і рабською услужливістю супроти тих, що на горі.

„Бюрократичний дух нищить характер і породжує нікчемність. В кожній бюрократії існує штреберство, прямування до того, щоб підвестися ступнем вище, й звідсіля дуже часто плазування перед тими, що стоять вище, і погорда та жадоба приказувати тим, що в низу“.

Страх за власну шкіру. Партійна бюрократія дрижить за цілість партії та каси. Суцільність фінансових і психічних інтересів укладається в цілому парт-апараті з гори в низ. Якесь енергійніша тактика могла б поставити на карту долю й існування десятків, або як це тоді говориться — цілої партії. Розв'язання партії, це втрата місць і господарська руїна цілого партійного апарату.

„Політика затушовування це неминучий наслідок бюрократично побудованої організації та агітації, обчисленої на те, щоб приєднати якнайбільше нових членів. Тому кожна боротьбу ідей у власних рядах розглядає така організація як непотрібну й небажану перешкоду в досягненні тієї найважливішої цілі та старається її по можливості уникнути. Ця тенденція скріплюється ще парляментарним характером партії“.

Парляментаризм прямує до того, щоб досягнути по можливості якнайбільше число голосів. Парт-організація змагає до того, щоб досягнути по можливості найбільше число членів. Виборча агітація й агітація за приєднання найбільшого числа членів — це головне поле діяльності партій“.

ПАРТІЙНА ОЛІГАРХІЯ.

„Партія — то ми“. На бюрократизації партійного апарату не закінчується ще виродження сучасної демократії. На широкій базі бюрократії виростає партійна олігархія (влада кількох осіб), яка властиво є головним рішачим чинником у всяких демократичних установах. Вона по своєму рішає усі важні питання демократичної партії чи якоїнебудь іншої демократичної установи.

Партійна олігархія покликуються при цьому на нерозсуд-

ливість маси. Вона старається держати її далеко від пекучих і важких справ партії. Вона стоїть на становищі, що безкритична і некомпетентна маса не має права більшістю накидати думки меншості, що стоїть близько справ і на них добре розуміється. Тому олігархія є проти усяких референдумів (відкликів до народу) і плебісцитів в лоні партії.

В тій справі один із соціалістичних вождів Едвард Бернштайн пише отверто:

„Щоб вибрати слушний момент до якоїсь акції, треба мати перегляд справ, який очевидно лиш небагато осіб із посеред маси можуть мати, тоді коли більшість піддається хвиловим враженням. Тісно замкнуте тіло, зложене з урядовців і мужів довіря, які радять на закритому засіданні, ненаражені на натиск преси і де кожний може сміливо говорити, не боячись що зміст його промов дістанеться до табору ворогів — це тіло, як колегія, по всякій правдоподібності може видати об'єктивний осуд“.

В практиці виходить таке, що оті замкнуті тіла (олігархії) ведуть політику на власну руку, не числячись із думкою маси. Усі справи вирішуються власне на замкнутих сходинах, а маси й партію ставиться перед доконані факти.

„У вище розвинутій стадії олігархії в якісь демократичній організації, вожаки починають утотожнювати усі установи, усе добро й майно організації, на чолі якої вони стоять, — зі своїм власним майном. І це явище теж уподібнює партійну олігархію до олігархії в державі, яка так само перемішує загальні інтереси й добро — зі своїм власним.“

Олігархи неза- Маса чи теж члени партії цілковито безбо-
лежні від маси. ронні супроти олігархічної системи. Незалежність олігархічних вождів від маси зростає враз із їх незаступністю, їх конечністю. Вони приходять до маси приблизно з такою заявою: 1) Ви (маса) маєте право вибрати провід (тут уступка демократії), але 2) коли ви рішите проти нашої волі і наших вищих міркувань то вважайте, що це доведе до конфлікту у внутрі партії чи установи між нами і вами.

Партійна маса боїться усяких конфліктів й тому найрадше уступає.

Олігархія Діставшись раз до влади партійна олігархія дер-
непохитна. житься при ній довго й то при допомозі різних недемократичних способів.

Вона навіть більше непорушна ніж колишня аристократична.

Уряд партійного бонза триває довше, як уряд міністра в монархістичній державі. І так, в цісарській передвоєнній Німеччині уряд цісарського міністра тривав у пересічі 4 і пів року, а влада партійного бонза в німецькій соціалдемократії тривала до 40 літ.

Вороги олігархії. Кожній олігархії, що повстала з демократії загрожують постійно два вороги:

1) Демократичний бунт мас і 2) часто як його результат, перехід до монархії, цебто захоплення влади одним.

Звідсіль такий брак у сучасних демократичних партіях правдиво-братерського духа й чисто людського довіря. Звідсіль вічні інтриги і недовіря поодиноких олігархів до себе, бо олігархія недовірлива і дише ненавистю і заздрістю навіть до своїх природних наслідників — до свого доросту!

Підсумки. Кидаючи ще раз оком на розвоявий процес, що веде від демократії через демократичне вожацтво до олігархії, повторімо коротко усе вище сказане.

Отож вожацтво це неминуха поява усякої форми суспільного життя. Притаманне воно теж і демократії, хоч не згідне з основними вимогами демократії. В демократії вожацтво вироджується в олігархію і в такому виді бачимо його майже у всіх демократичних партіях. Причини появи олігархії в лоні демократії в тому, що використовуючи непорушність і безвладність мас, демократичні вожаки прямують до своєї внутрішньої організації й картелізації.

Процес, що почався був колись зрізничуванням різних занять унутрі організації, кінчиться тим, що провідники, які зразу виростали стихійно і виконували свої провідницькі функції безкорисно й як своє побічне заняття, стають професійними провідниками.

За цим першим кроком слідує другий. Створення професійного вожацтва це лиш прелюдія-заспів до того, щоб повстало постійне й непорушне вожацтво, яке опісля вироджується в олігархію.

Сьогодні майже кожна демократична партійна організація — це більш чи менш могутня олігархія, що спірається на демократичних ногах, цебто є виборці і є вибранці. Одначе усюди вибранці держать опісля владу над вибраними.

Олігархічну структуру цілої будівлі закриває демократична виборча підстава організації і демократична демагогія. Наївна партійна маса, чи маса взагалі, вірить зовсім щиро, що нова еліта політиків, що її вона вибирає до якихсь установ, буде краще додержувати своїх обіцянок, ніж її попередники.

Багато демократичних виборців вірить у те, що народні інтереси дадуться кимсь заступати. Така ідея — це омана. Її викликають різними фальшивими світляними ефектами, що падають з магічної ліхтарні, якою зручно орудує сучасна демократія. Виборцеві, що підпадає під вражіння блискучої виборчої промови людини, що перевищує його інтелектуально і культурно, піддається переконання, що він потребує лиш отого блискучого промовця вибрати. Вибранець стане зразу заступником і представником його політичних і соціально-економічних інтересів і тим самим він — виборець — теж здобуває деяку участь у владі й користується таким чином благами демократії.

**

І ось ми при кінці залаштункової мандрівки. Вертаємо з неї багатші досвідом. Загальний погляд на закулісовий світ демократії і партійництва навчить нас трохи інакше дивитись на те, що бачимо на отвертій сцені нашого політичного життя при яскравому світлі рамп*) і кінкетів**) демократично-партійницької блискотливості і демагогії.

Демократично-партійницьке видовище, оглядане вже тверезим і спокійним оком, викликуватиме у нас ще більший несмак ніж тоді, коли ми оглядали його наївним і недосвідченим оком. Та несмак той не сміє відштовхувати нас від політичної, чи взагалі громадської роботи, від організації мас, від політичної, культурно-освітньої і організаційної праці серед тих мас.

Тільки працю ту вести ми мусимо іншими методами, іншими способами. Ведучи нещадну боротьбу із партійництвом, яке ми щойно оглядали, мусимо прямувати до того, щоб на румовищах того партійництва збудувати новий світ: світ національної єдності, національної солідарності, світ пересякнений глибоким, здатним хочби на найтяжчі жертви патріотизмом, світ високої громадської моралі і етики, світ що до нього прагнуть усі ще не згангренювані і не здеморалізовані сучасним партійництвом живі сили народу.

---

*) Ряд ламп на долині передсцени, що освітлюють сцену.

**) Сильна лампа зі зеркалом, для відбивання світла в театрах

25 коп.

0,60 коп
(1986)

91

1055

31099

ВИПУСК Ч. 2.
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА БІБЛІОТЕКА ПЕРЕМОГИ

Biuro Prasowe Prokuratury Okręgu V. we Lwowie

Exemplarsz urzęd. przedłożony dnia 1 / VII 1936
godz. 7 СТЕПАН ВОЛИНЕЦЬ nakład 500

ДЕМОКРАТІЯ БЕЗ МАСКИ

(На основі Р. Міхельса).

ЛЬВІВ, 1936.

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „БАТЬКІВЩИНА“ МІР. М. ДЗ.
У ЛЬВОВІ.